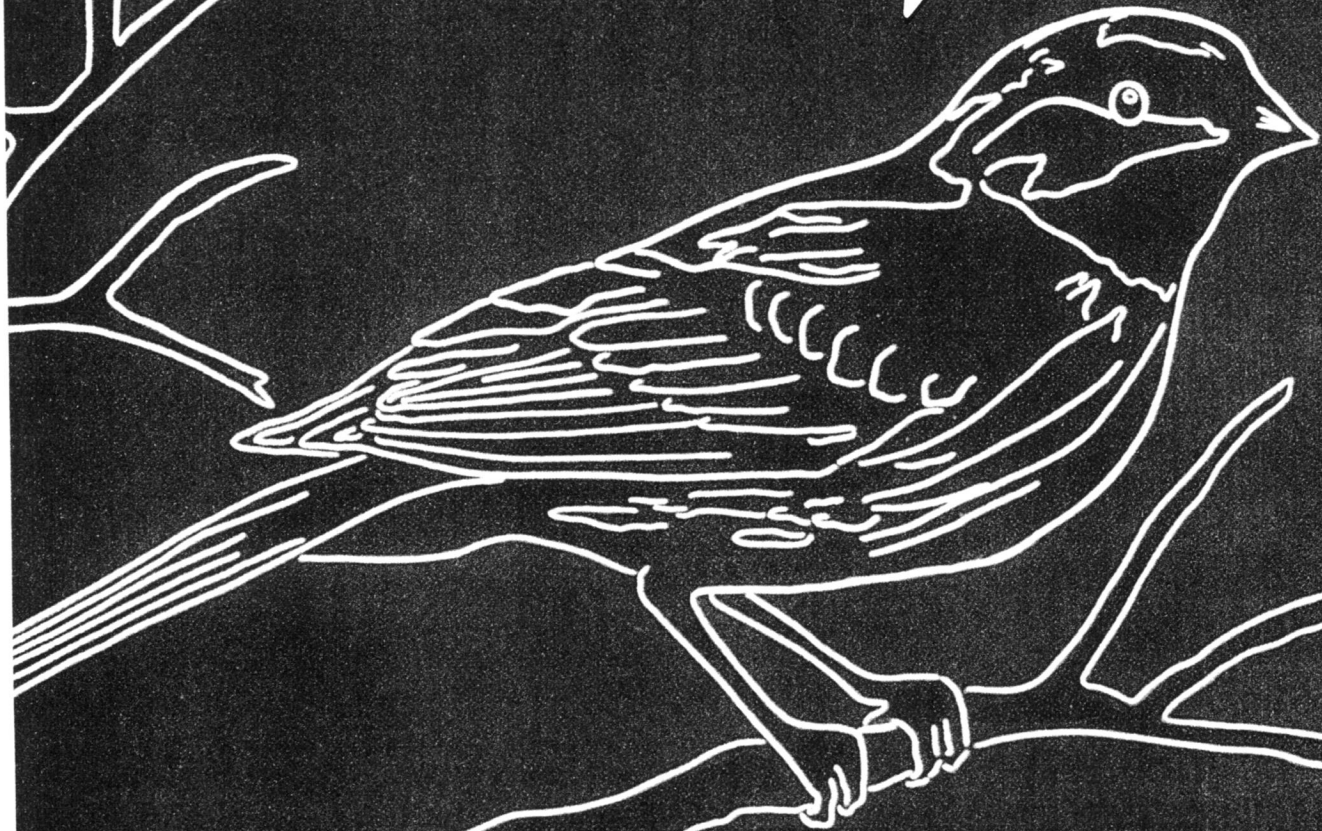

על ישראליות ויהדות

ארץ אחרת

תרבות
ישראלית

ומה שהיא מגלה לנו על עצמנו

16	שקיעה בטולדו מיכאל דק להשקיף על טולדו ולהיזכר באינקוויזיציה
22	דווקא בגלל הייאוש מורן פלד ראיון עם פרופ' זאב צהור
26	ללא הגמוניה ג'קי לוי התרבות הישראלית מעניקה חוויה מאנית-דפרסית
32	קטלוג עצום של דימויי ריק וניכור נועם אבידן סלע על האמנות של גיל מרקו-שני
38	ניצוץ הכנות המוחלטת שאנן סטריט זמרי השוליים אינם שרים רק בעברית
42	כתאום קם אדם בבוקר ומתאהב במילים זרות דינה מרקון מניפסט וידווי של מתרגמת
46	כיצד נעשיתי עורך בוויקיפדיה בערבית דרור קמיר מפגשים בלתי-אמצעיים באינטרנט
50	לא באנו מן הים בארי צימרמן מדוע רקדו "שערעלע" בחתונות הקיבוציות
56	חולות נודדים ושורשים עודד זהבי המאבק על הזהות במוזיקה הפופולרית והאמנותית
60	השבע המבורך של ההשבעות עודד עזר על השפה הגרפית החדשה
66	בית חולים לחולי נשמה אהרון רוז תנועת המוסר והשפעתה המתמשכת על החרדים
74	הפסיכואנליזה כארץ המובטחת לוראן כהן על יהדותו של פרויד
78	אמן לא מיוסר ציפורה לוריא פרידה מרפי לביא
80	המבט הנשי טרם הופנם בתרבות ענת צוריה ביקורת סרטים
82	מעומש ערבי שונא ציונים עמוס גורן ביקורת ספרים

מגזין ארץ אחרת
רואה אור בסיוע:

קרן אבי חי
אבי חי
CHAI

UJA Federation
of New York
תמיכת הסיוע בסאטות-הספרדים, ניו-יורק

קרן משפחת צ'ייס
The Chais Family Foundation

משרד החינוך התרבות והספורט
מינהל התרבות, המחלקה לספרות

B עֵרָה אֶרֶץ אַחֵרֶת A

שער: גיל מרקו שני,
ציפור, 2007 (פרט)

ארץ אחרת עורכת: במבי שלג עורכת משנה: נעמה צפרוני עורכת גרפית: מירי גרמיוז מנהלת: גלית נדב מפיקה ומנהלת אתר האינטרנט: דניה לב-טוב עריכה לשונית ושכתוב: יובל אלעזרי הגהה: חגית גאון המערכת: אוריאל אבולוף, מיכה אורנהיימר, יעקב גונצ'ל, תמר ג'נג'יחשווילי, אריק גלסנר, רותם וגנר, שי זרחי, אורי ש. כהן, בצלאל כהן, לוראן כהן, ציפורה לוריא, נזיר מג'לי, דב מימון, דינה מרקון, יהודה מירסקי, אלטייב ע'נאיים, אמוץ עשהאל, ענת צוריה, בארי צימרמן, יוסי קליין-הלוי צלמים: איל און, שי גינות, ענבר זעפרני, איל טוויג, מריה טרוס, איל יצהר, גור סלומון דפוס: המאירי, תל-אביב הפקת דפוס: שבלול הפקה ופרסום בע"מ מו"ל: עמותת "ארץ אחרת" כתובת: "ארץ אחרת", ת"ד 7077 ירושלים, 91070 טל. 02-6216112 פקס 02-6216040 דואר אלקטרוני: acheret@netvision.net.il אינטרנט: www.acheret.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות © כל הזכויות שמורות המערכת איננה מחזירה כתיידי

כיצד נעשיתי עורך בוויקיפדיה בערבית

דרור קמיר

דרור קמיר, עורך ויקיפדיה ישראלית, מצא את עצמו נשאב יותר ויותר אל הויקיפדיה בערבית. ערך אחר ערך, קשר אחר קשר, הויקיפדיה היתה לו לזירת מפגש בלתי אמצעית עם עורכי האנציקלופדיה מרחבי העולם דובר הערבית

באופן מקוון. כל מי שקורא את הערכים, וחושב שהוא יכול לתרום להם מידיעותיו או לתקן בהם שגיאות, יכול לעשות זאת מיד. התוכנה שמיזמי ויקימדיה משתמשים בה עוצבה במיוחד למטרה זו. העריכה בה קלה יחסית, ויש לה כלי ניטור ואירכוב המאפשרים איתור של מאמרים שהושחתו ושיחזור של גירסותיהם הקודמות. אפשר לערוך באופן אנונימי, ואפשר להירשם כמשתמש קבוע בוויקיפדיה. כל ערך מלווה ב"דף שיחה" – עמוד שנועד לדיונים הקשורים בערך ולליבון סוגיות שנויות במחלוקת.

כיום יש כ-200 ויקיפדיות בשפות שונות. כל אחת מהן עצמאית, והחומר בה אינו תרגום של מידע מוויקיפדיות אחרות. עם זאת, כל מאמר כולל קישורים לכל המאמרים המקבילים בשפות האחרות. יש אמנם כללים גלובליים שתקפים לכל מיזמי קרן ויקימדיה, אבל המדיניות של הקרן היא למעט בהתערבויות בהחלטות של קהילות הכותבים השונות, והכותבים הקבועים והוותיקים בכל קהילה הם שקובעים את מדיניות הכתיבה והניסוח בוויקיפדיה שלהם. מכיוון שכך, אין פלא שהוויקיפדיות השונות אינן שוות בגודלן או באיכות המאמרים שבהן. הוויקיפדיות הגדולות והמקיפות ביותר הן הוויקיפדיות באנגלית, גרמנית, צרפתית, פולנית, יפנית, איטלקית, הולנדית, פורטוגלית, ספרדית ושבתית, שכל אחת מהן מחזיקה יותר מ-200 אלף ערכים.

אף כי הכלל המנחה הוא שכל אדם יכול לערוך ערכים בוויקיפדיה, כל מי שהתנסה בכך יודע שבפועל העניין קצת יותר מורכב. בסופו של דבר התגבשו קהילות של כותבים סביב כל אחד ממיזמי קרן ויקימדיה, וכדי להצטרף לקהילת כותבים צריך לרכוש את אמון החברים בה. יש המתלוננים על יחס חשדני במקצת של ותיקי קהילת הכותבים כלפי כותבים חדשים, ובכל זאת נשמר העיקרון שהכתיבה פתוחה בפני כל אחד. הקהילות שהתגבשו סביב מיזמי ויקימדיה כבר חורגות מהמרחב האינטרנטי. בישראל מתקיימות פגישות

שהייתי בכיתה ו' השתתפתי עם עוד כמה תלמידים ותלמידות בתחרות כתיבת שירים על השלום. כדי להתחמק מקלישאות, החליטו שתי תלמידות מהכיתה שלי לכתוב על חוויה אישית שסיפרה להן חברה משותפת. אותה חברה התיידדה בחו"ל עם ילדה בת גילה ממדינה ערבית, אך כשכל אחת מהן שבה לביתה, הן גילו שבגלל התנאים הפוליטיים אין להן דרך לשמור על קשר. כיום, עשרים שנה מאוחר יותר, הסיפור הזה נשמע כמעט מוזר. לא כל-כך בגלל שינוי התנאים הפוליטיים (אם כי יש שיפור מסוים גם בתחום הזה), אלא בזכות השינוי הרמטי באמצעי התקשורת, ובראש ובראשונה האינטרנט שכבר משתלט על חיינו.

רשת האינטרנט איננה רק אמצעי שמקל על התקשורת ועוקף מחסומים פוליטיים. היא מאפשרת גם יצירת כלים חדשים לעבודה שיתופית, ועל-ידי כך היא מאפשרת דיאלוג אינטנסיבי ומעמיק שמתפתח בזכות אותה עבודה משותפת. בעיני, התופעה המעניינת ביותר שיצרה רשת האינטרנט היא הויקיפדיה. ויקיפדיה מוכרת לציבור הרחב כאנציקלופדיה מקוונת, אבל למעשה מדובר בכלי המאפשר דיאלוג מסוג חדש באמצעות כתיבה משותפת של אנציקלופדיה.

מדובר בעצם בסדרה של מיזמים בניהולה של קרן ויקימדיה, היושבת בפלורידה ואשר אנשיה מגיעים ממקומות שונים באירופה ובארצות-הברית. הקרן היא חלק מהזרם החברתי שמעודד "תוכן חופשי", כלומר יצירות שיתופיות שזכויות היוצרים מוגבלות בהן ככל האפשר. מבין מיזמי קרן ויקימדיה שמורה הבכורה לויקיפדיה, או ליתר דיוק לגרסה האנגלית של ויקיפדיה. הרעיון שהגו ג'ימי ויילס ולארי סנגר ב-2001 היה ליצור אנציקלופדיה אלטרנטיבית, שנכתבת בידי קוראיה ונערכת כל הזמן

דרור קמיר הוא בלשן

וכנסים של ויקיפדים, ובימים אלה אף מוקמת עמותת "ויקימדיה ישראל", שאמורה לתמוך בקהילה הזאת ולקדם את הרעיונות של קרן ויקימדיה בישראל. לאחר שצברתי ניסיון של יותר משנה בכתיבה בוויקיפדיה העברית, ולאחר שנעשיתי חבר מוכר בקהילה המקומית, החלטתי להציץ בנעשה בוויקיפדיה העברית.

המפגש הראשון עם ויקיפדיה הערבית עורר בי מידה מסוימת של אכזבה, ולא רק בגלל הגישה של הכותבים בה. קודם כל היא דלה יחסית לאחותה העברית. בימים אלה חוגגת ויקיפדיה הערבית 30,000 ערכים, בשעה שמספר הערכים בוויקיפדיה העברית כמעט כפול. כמו כן, הערכים בוויקיפדיה העברית ארוכים ומפורטים יותר. ההשוואה הזאת עושה חסד עם ויקיפדיה הערבית, שכן עברית היא שפתם של שישה-מיליון בני אדם לכל היותר, כמעט כולם מרוכזים בישראל, בעוד מספר דוברי הערבית מגיע לרבע מיליארד והם מפוזרים במדינות רבות.

הסיבה לפער הזה ברורה: הגישה לרשת האינטרנט, והתרבות שנוצרה סביבה, מפותחות בישראל הרבה יותר מאשר בארצות ערב. כמו כן, העובדה שהכותבים בעברית מרוכזים במקום אחד אולי סייעה דווקא להתפתחות הקהילה הויקיפדית. יש עוד כמה תנאים הכרחיים לכתיבה בוויקיפדיה ובאתרי אינטרנט בכלל: שפע של זמן פנוי, <

המעבר לערבית

הכותבים בוויקיפדיה הערבית אינם רבים, אבל הם מגיעים ממדינות שונות בעולם הערבי, ויש ביניהם גם סטודנטים ערבים שלומדים באירופה וכותב אחד לפחות שהוא ערבי ישראלי (לא כל הכותבים מציינים את המקום שהם נמצאים בו). שני ערבים ישראלים אחרים, שכותבים בוויקיפדיה העברית, סיפרו לי שניסו לכתוב גם בערבית, אבל התייאשו והחליטו לכתוב בעברית בלבד. לטענתם, שאני שותף לה במידה רבה, הגישה בוויקיפדיה הערבית

"חיאד", כלומר נייטרליות.

גימי ויילס, מייסד ויקיפדיה, סבור שכתובה אנציקלופדית טובה היא כתיבה המביאה דעות של אנשים על המציאות. לפי הגישה הזאת, תיאור אובייקטיבי של המציאות אינו אפשרי. מכיוון שכך, עדיף להביא דעות של אנשים על המציאות ולייחס את הדעות האלה לאומריהן. קשה לומר שהעיקרון של ויילס פותר את הבעיה לגמרי. הבעיה היא שיש הרבה אנשים והרבה דעות, ובסופו של דבר צריך לבחור אילו דעות להציג, שהרי אי-אפשר להציג את כולן. גם הדרישה להתייחס למגוון הדעות באופן שווה אינה מעשית, שכן עצם העובדה שדעה אחת מובאת לפני דעה אחרת מקנה לה מעין עדיפות. אני חושב שהמפתח לנייטרליות הוא התייחסות לאירועים דומים באופן דומה ובאמצעות טרמינולוגיה דומה. פעמים רבות ראיתי שאירועים המוזכרים במסורת המוסלמית – למשל, המסע הלילי של מוחמד ממכה למסגד אל-אקצה ועלייתו משם לרקיע השביעי – מוצגים בוויקיפדיה הערבית כאירועים היסטוריים, בשעה שאירועים מן המסורת היהודית – למשל, הקמת בית-המקדש – מוצגים כמסורות הנתונות

השכלה פורמלית רחבה וניסיון מינימלי בעבודה במחשב. אם לוקחים בחשבון את כל התנאים האלה, מבינים מדוע מספר הכותבים הפוטנציאליים בערבית נמוך יחסית. ובכל זאת, יש מקום לאופטימיות – ויקיפדיה הערבית הולכת וגדלה הודות לקהילת כותבים חרוצים שהתגבשה סביבה, ושאליה הצטרפתי בחודשים האחרונים, לפחות באופן חלקי.

כאן המקום לציין שערבית איננה שפת האם שלי. על אף ניסיוני בכתיבת ערבית, השינויים הראשונים שהכנסתי בערכים היו מינוריים, ולפעמים העדפתי להעיר הערות באנגלית בדפי השיחה במקום להכניס שינויים של ממש.

באופן טבעי, הודעות באנגלית מקוממות את הכותבים. כמו בחיים, גם בוויקיפדיה ידיעת השפה המקומית היא תנאי להצטרפות לקהילה, ומי שכותב בשפה זרה נתפס כ"אאוטסיידר". חוץ מזה, לא כל הכותבים בוויקיפדיה הערבית מבינים היטב אנגלית, וכותבים מצפון-אפריקה ומלבנון מעדיפים לעיתים קרובות צרפתית על פניה. בהדרגה העזתי יותר ויותר לכתוב בערבית, ומשהתברר לכותבים האחרים שאני יהודי ישראלי, הם אפילו התרשמו

אחד הכללים הגלובליים המנחים את הכתיבה בוויקיפדיה הוא "נקודת מבט נייטרלית". או – כפי שרוב הויקיפדים מכנים זאת – אן-פיי-אוי (Neutral Point of View). עיקרו של הכלל הוא איסור על הבעת עמדה מסוימת או על קידומה. בוויקיפדיה הערבית הכלל הזה מתמצה במילה "חיאד", כלומר נייטרליות

בספק. בעניין ההקפדה על התייחסות שווה לאירועים דומים ויקיפדיה העברית טובה הרבה יותר, אם כי בפירוש אינה מושלמת. למשל, אירוע כמו פיצוץ מלון המלך דוד ב-1946 מוגדר כ"פעולה שערך האצ"ל", בעוד פעולות דומות שביצעו ארגונים פלסטיניים מוגדרות כפעולות טרור.

ניתן לבדוק אם המאמרים בוויקיפדיה הערבית שומרים על עקרון ה"חיאד" באמצעים שונים. אחד מהם הוא איזכור שמה של מדינת ישראל. למשל, ויקיפדיה הערבית תיארה את סוריה כמדינה הגובלת בטורקיה, בעיראק, בלבנון ובפלסטין. כשתיקנתי את "פלסטין" ל"ישראל", בוטל התיקון והושב הנוסח המקורי. עיינתי ב"דף השיחה" של הערך, וגיליתי שהסוגיה נדונה כבר שלוש שנים. אחד הכותבים העיר: "בתיאור הגיאוגרפי של המדינות הגובלות בסוריה, כשמוזכרת ישראל, סוטה המאמר מהנושא ומתאר את ישראל ככובשת האדמות הפלסטיניות ורמת הגולן". הוא הוסיף שאין ויכוח על כך ש"ישראל" אונסת אדמות – ביטוי די נפוץ בערבית בהתייחס לישראל – אבל מוטב לציין זאת במקום אחר במאמר.

כותב אחר מירדן ענה לו שבמקור נכתב "פלסטין" ולא "ישראל", אבל לאחר שהתעורר ויכוח סביב העניין, הוסכם על "ישראל שכובשת וכו'". הוא הוסיף שהשטחים שתובעת הרשות הפלסטינית אינם גובלים בסוריה. כותב סורי שהצטרף לדיון העלה את הטענה שסוריה אינה מכירה במדינת ישראל, ולכן אין מקום לאיזכור שמה במאמר על סוריה. הוא כתב: "לפחות בדף על סוריה, הבה נכבד את הגישה המקובלת בסוריה. באופן אישי, באמת הכעיס אותי מאוד לראות את שמה של ישראל כשכנה מוכרת של סוריה". הוא הביא כתנא דמסייע את הערך הצרפתי על סוריה, שבו נכתב כביכול שסוריה גובלת בפלסטין. בדקתי. מתברר שהכותב הסורי שיפץ את הציטוט

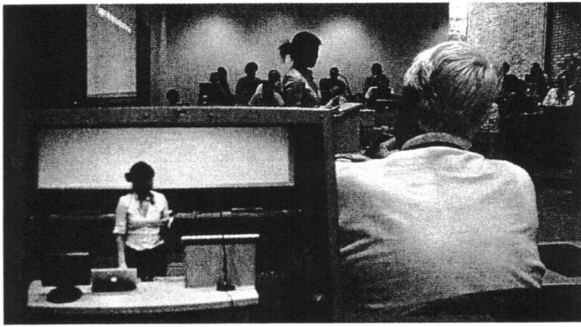

צילום סבינוס הויקיפדים בווסטון, צלם: מנואל שניידר

מכך. החיזוקים שקיבלתי על רמת הערבית שלי הרגיעו אותי, ושכנעו אותי להצטרף ככותב מן המניין, ולא להסתפק בהערות.

בשלב מאוחר יותר הצטרפתי גם לחדר הצ'ט של ויקיפדיה הערבית. הצ'ט מזכיר את דפי השיחה, אלא שהדיון בו אינו ממוקד בערך מסוים, והוא גם מהיר יותר ומאפשר שיחה קולחת יותר. בוויקיפדיה העברית לא אוהבים להשתמש בו, אבל הוא מקובל בקהילות ויקיפדיות רבות. כשנכנסתי לחדר הצ'ט, ניסיתי לשלב בדברי מלים רבות ככל האפשר מהערבית המדוברת, כי הנחתי שכך ראוי בפורום כזה. כותב מסוריה העיר לי שהערבית שלי טובה, אבל חבל שאני גולש כל הזמן לשפה המדוברת, במקום להקפיד על שפה גבוהה ונקייה. מאותו רגע הקפדתי לכתוב גם בצ'ט בערבית ספרותית. ממילא כך נוח לי יותר.

אחד הכללים הגלובליים המנחים את הכתיבה בוויקיפדיה הוא "נקודת מבט נייטרלית". או – כפי שרוב הויקיפדים מכנים זאת – אן-פיי-אוי (Neutral Point of View). עיקרו של הכלל הוא איסור על הבעת עמדה מסוימת או על קידומה. בוויקיפדיה הערבית הכלל הזה מתמצה במילה

גרידא של אדם שנתקל בעבודותיו של רבידוביץ' וביקש לדעת מיהו.

את השיחות המעניינות ביותר ניהלתי בצ'ט עם אחד הכותבים מערב-הסעודית. הוא לא הסתיר את סקרנותו בקשר אלי, או ליתר דיוק בקשר לעובדה שאני יהודי. הוא הפנה אלי כל מיני שאלות על מנהגים יהודיים, ואני עניתי לו כמיטב יכולתי. מדי פעם הערתי שעניין זה או אחר לא מוכר לי מקרוב, כי אני אדם חילוני ואיני מקיים את מצוות הדת. התשובה הזאת הפתיעה אותו, והוא תמה מדוע אני מגדיר את עצמי כיהודי אם אני לא מקיים את מצוות הדת היהודית. ההסבר כי היהדות איננה רק דת, אלא גם זהות לאומית ותרבותית, היתה לו בכחינת חידוש. הוא כנראה אינו היחיד שאינו יודע שהיהדות אינה רק דת. כשכתבתי בערך על העיר לוד שזוהי עיר שגרים בה יהודים וערבים, העיר מישהו בדף השיחה שההגדרה אינה טובה כי היהדות היא דת, בעוד הערבים הם קבוצה אתנית. כשהשבתי שגם היהודים הם קבוצה אתנית, השיב לי כותב אחר שזו הפעם הראשונה שהוא שומע טענה כזאת.

קרן ויקימדיה מקיימת כנס שנתי בינלאומי המכונה "ויקימניה", והיא אף מממנת את הוצאות הנסיעה לויקיפדים שבאים מרחוק. הכנס האחרון נערך בבוסטון, והיה אחד האירועים המעניינים ביותר שהשתתפתי בהם מעודי. אף כי רוב המשתתפים היו מאירופה ומצפון אמריקה, הגיעו לכנס גם ויקיפדים מהודו, מנפאל, מאינדונזיה ומארצות אחרות. לישראל היה שם ייצוג מכובד – שני מרצים מהאוניברסיטה הפתוחה ומאוניברסיטת חיפה שסיפרו על השימוש בתוכנת ויקי באוניברסיטאות, וחברת הייטק מירושלים שהעניקה חסות לאירוע. ויקיפדים מארצות ערב לא היו שם. לקראת הכנס הבא הועלתה הצעה לארח את האירוע באלכסנדריה שבמצרים, אך לבסוף נבחרה טייפה בירת טייוואן. לכנס הקרוב צפויים להגיע שני ויקיפדים ממצרים. אני מצפה לפגוש אותם שם, ואולי בכל זאת ניפגש בפעם הבאה באלכסנדריה.

מויקיפדיה הצרפתית לפני שהביא אותו בדף השיחה. בערך הצרפתי נכתב "ישראל". אחרי שציינתי זאת, וגם הערתי שהמאמר הוא על סוריה ולא מטעם סוריה, התקבל התיקון שלי והוויכוח גווע. ובכל זאת, מדי פעם מנסה אחד הכותבים הסורים לשנות את השם "ישראל" ל"פלסטין" או ל"פלסטין הכבושה". הטענה כי כתיבת "פלסטין" (או בהקשרים אחרים "הישות הציונית") במקום "ישראל" פוגעת בניטרליות אינה מובנת מאליה. יש אפילו כותבים ישראלים בוויקיפדיה העברית שאמרו לי שמדובר בטרמינולוגיה, ובחירת הטרמינולוגיה היא עניין של הקהילה, כשם שבויקיפדיה העברית בחרו לכתוב "יהודה ושומרון" ולא "הגדה המערבית". כששאלתי את אחד מאנשי קרן ויקימדיה, איש הולנדי, לדעתו, הוא ענה לי חד-משמעית שיש להשתמש בשם "ישראל". לטענתו, כשם שאין לכתוב "הקולוניות הבריטיות באמריקה" במקום "ארצות-הברית", כך אי-אפשר לכתוב פלסטין כשהכוונה היא לישראל.

צינור מקשר

כאשר האמון בי גבר, וחברי ויקיפדיה הערבית התרשמו מיכולתי להתבטא בערבית, החלו כותבים אחרים לראות בי מעין צינור מקשר בין ויקיפדיה הערבית לערבית. כתוצאה מכך התחלתי לקבל בקשות לכתיבת ערכים הקשורים בישראל או ביהדות, או בקשות לתרגם ערכים מערבית לעברית או להיפך.

אחת הבקשות היתה לתרגם לעברית את הערך על בית הכנסת "מגן אברהם" ששכן בבירות ולהוסיפו לויקיפדיה העברית. הבקשה הגיעה מניג'רי-מוסלמי ממוצא לבנוני, שמתעניין במזרח-התיכון. אותו כותב הפנה אלי בקשה נוספת שנראתה לי מוזרה – לתרגם את הערך על שמעון רבידוביץ' מעברית לערבית.

עד שנעניתי לבקשה הזאת לא ידעתי דבר על רבידוביץ'. אני חייב תודה לוויקיפד הניגרי על שהפנה את תשומת לבי אל הוגה הדעות וההיסטוריון היהודי-ציוני שהקים עם ביאליק ואחרים את רשת בתי הספר "תרבות". אלמלא הבקשה הזאת, לא הייתי יודע עליו דבר עד היום. תרגמתי את הערך עליו לערבית, וכיום הוא קיים בעברית ובערבית בלבד, אף כי רבידוביץ' סיים את חייו בארצות-הברית וכיהן כפרופסור באוניברסיטה יהודית-אמריקאית. רבידוביץ' פיתח גישה ציונית ייחודית, שנחשבה בשעתה כעין "מינות". הוא גרס כי הגלויות ותחושת הנרדפות חיוניות לקיומו של העם היהודי, וכי אין להעדיף את הקהילה היהודית בארץ ישראל על-פני קהילות יהודיות ברחבי העולם. אינני יודע אם השקפותיו של רבידוביץ' על הציונות הן שהביאו להתעניינות בו בוויקיפדיה הערבית, או שמדובר בסקרנות